

Мартин П. І.,*аспірант кафедри кримінального права та кримінології
Львівського національного університету імені Івана Франка**ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-9527-2100>*

ЕКОНОМІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Анотація. Економічні детермінанти посідають одне з центральних місць у системі чинників, що обумовлюють легалізацію (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, оскільки саме економічне середовище визначає базові умови, в яких стає можливим функціонування схем відмивання. У статті обґрунтовано доцільність розгляду економічних чинників не як складової ширшої проблематики економічної злочинності, а як відносно самостійної категорії кримінологічного аналізу. За своєю природою ці чинники належать переважно до умов, а не причин відмивання: сама економічна реальність не є кримінально протиправною, проте формує середовище, в якому легалізація злочинних доходів стає більш ймовірною. На підставі аналізу наукової літератури та емпіричних даних виокремлено п'ять основних груп економічних детермінант: тіньову економіку як середовище, у якому генеруються та водночас «обілюються» злочинні доходи; високу частку готівкового обігу, що створює технічні можливості для етапу розміщення; інфляційні процеси та макроекономічну нестабільність, які підвищують попит на тіньові операції; надмірний податковий та адміністративний тиск, що стимулює вихід у тінь; а також економічні дисбаланси й нерівність розподілу багатства, що формують попит на послуги з відмивання. Аналіз спирається на дані Управління ООН з наркотиків та злочинності (UNODC), за оцінками якого щорічно легалізується від 2 до 5 відсотків світового ВВП, на оцінки рівня тіньової економіки в Україні від 30 до понад 50 відсотків ВВП, статистику Національного банку України щодо готівкового обігу, який станом на 1 січня 2026 року перевищив 926 мільярдів гривень, а також на звіти Державної служби фінансового моніторингу України та матеріали журналістських розслідувань. Окремо розкрито специфіку дії економічних чинників в умовах воєнного стану, коли значні легальні фінансові потоки ускладнюють виявлення підозрілих операцій. Зроблено висновок, що сумарна дія економічних детермінант значно перевищує суму окремих впливів, а тому протидія легалізації потребує врахування саме економічного середовища її вчинення.

Ключові слова: легалізація (відмивання) майна, відмивання доходів, економічна злочинність, економічні детермінанти, тіньова економіка, детінізація, корупційна злочинність, показники злочинності, суб'єкт кримінального правопорушення, воєнний стан.

Постановка проблеми. Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, є одним з найбільш небезпечних проявів економічної злочинності, що становить серйозну загрозу фінансовій стабільності як на національному, так і на міжнародному рівнях. За оцінками Управління ООН з наркотиків та злочинності (UNODC), щорічно у світі легалізується від 2 до 5 відсотків глобального ВВП, що становить від 800

мільярдів до 2 трильйонів доларів США [1]. При цьому ефективність систем протидії відмиванню залишається низькою: як зазначає виконавчий директор Управління Організації Об'єднаних Націй з наркотиків і злочинності Юрій Федотов, менше 1 відсотка незаконних фінансових потоків вдається виявити та заблокувати [2, с. 5]. Такий масштаб явища робить вкрай актуальним кримінологічне дослідження детермінант легалізації, серед яких особливе місце посідає група економічних чинників.

Розгляд економічних чинників детермінації легалізації має не лише теоретичне, а й виражене практичне значення. Саме виявлення та розуміння економічних умов, в яких функціонують схеми відмивання, є підґрунтям для вироблення ефективної стратегії запобігання цьому явищу. Більшість вітчизняних досліджень присвячували основну увагу правовим, технічним або інституційним аспектам протидії легалізації. Між тим саме економічне середовище визначає базові умови, в яких можливе функціонування схем відмивання, і без урахування цих умов будь-яка програма запобігання ризикує залишитись декларативною.

Стан дослідження. Загальні теоретичні засади кримінологічної детермінації злочинності закладені у фундаментальних працях А. П. Закалюка, В. В. Голіни, Б. М. Головкина, О. М. Джу-жі та О. Г. Кальмана.

О. Г. Кальман комплексно дослідив злочинність у сфері економіки України і обґрунтував ключову роль економічних детермінант у формуванні злочинної поведінки в господарській сфері в своїй дисертаційній роботі «Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження» [5]. Концепцію інституціоналізації тіньової економіки як предмета економічної кримінології розробив В. М. Дрьомін, який обґрунтував, що тіньова економіка у цілому як соціальний інститут створює загрозу для національної безпеки і потребує системних заходів протидії [6, с. 360]. Н. А. Лугіна та М. В. Омельян, досліджуючи кримінологічну характеристику легалізації майна, одержаного злочинним шляхом, звернули увагу на роль монопольних відносин між підприємницькими групами і владними структурами як структурної передумови відмивання в Україні [18, с. 162].

Безпосередньо економічну складову детермінантів легалізації майна досліджувала І. Г. Бірюкова.

Мета. Метою статті є кримінологічне обґрунтування виокремлення економічних чинників як відносно самостійної категорії детермінант легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, та розкриття механізму їхнього впливу на функціонування схем відмивання.

Наукова новизна дослідження. Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому економічні чинники детермінації легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, розглянуто як відносно самостійну категорію кримінологічного аналізу, а не лише як складову загальної проблематики економічної злочинності. Зокрема, систематизовано п'ять основних груп економічних детермінант легалізації та розкрито механізм дії кожної з них; уточнено кримінологічну природу економічних чинників як переважно умов, а не причин відмивання; показано специфіку їх вияву в Україні, зокрема в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Теоретичні засади розуміння економічних чинників детермінації злочинності. У вітчизняній кримінологічній доктрині традиційно детально розглядається детермінація (система детермінант) злочинності. В. В. Голіна, Б. М. Головін зазначають, що детермінантами злочинності виступають об'єктивні і суб'єктивні чинники, взаємозв'язок яких формує у соціумі криміногенний потенціал, а також шкідливі зразки поведінки, що за певних умов проявляються у вигляді особистісного й соціально масового кримінального відхилення [3, с. 75]. У методологічному плані прийнято розрізняти причини злочинності – явища, які безпосередньо породжують злочинну поведінку, та умови – обставини, що самі по собі не породжують злочинність, проте сприяють її виникненню та розвитку [3, с. 77]. Закалюк А. П. зазначає, що у найзагальнішому значенні поняття детермінації означає діалектичну суттєву властивість реального буття – загальний зв'язок, взаємозалежність та взаємообумовленість предметів, явищ, процесів. Відповідно до цього детермінація злочинності – це вся сукупність явищ, процесів, фактів, проявів, з якими вона взаємопов'язана та якими вона обумовлена [4, с. 184]. Економічні детермінанти у більшості випадків належать до категорії умов, оскільки сама по собі економічна реальність не є кримінально протиправною, проте в її полі формується середовище, в якому ті чи інші кримінально протиправні прояви стають більш або менш ймовірними.

Сходої думки дотримується А. П. Закалюк зазначаючи, що економічна діяльність завжди має матеріальний економічний інтерес, але не завжди може оцінюватися як корислива у негативному розумінні цієї ознаки. Вона набуває ознаки протизаконної, зокрема кримінально караного корисливості у разі використання суспільно неприйнятної та його вищого ступеню – суспільно небезпечного способу її задоволення (досягнення) [4, с. 99].

О. Г. Кальман, досліджуючи злочинність у сфері економіки України, розглядав економічні чинники як одну з ключових детермінант економічної злочинності [5], і цей висновок повною мірою стосується легалізації коштів як її специфічного виду.

Особливе значення для розуміння економічних детермінант легалізації майна, одержаного злочинним шляхом, має теоретична концепція інституціоналізації тіньової економіки, розроблена В. М. Дрьомінін. Він обґрунтовує, що пройшовши стадію інституціоналізації, тіньова економіка зазнає якісних змін: з хаотичних, не оформлених взаємодій економічних суб'єктів вона перетворюється на структуровану соціальну систему, яка не лише прихована від прямого державного контролю, а й має внутрішню самовідтворювану організацію [6, с. 358]. З цим підходом науковця важко не погодитися, оскільки навіть на логічному рівні складно сперечатися з тим, що тіньовий сектор економіки становить певне середовище зі схожими правилами та принципами роботи, а також спільним нейтральним або зне-

важливим ставленням до закону з метою оптимізації витрат або, рідше, з ідейних переконань. Саме цей підхід пояснює, чому тіньовий сектор в Україні зберігається попри тривалі зусилля держави щодо детінізації: проблема має інституційний, а не ситуативний характер.

На підставі аналізу наукової літератури та емпіричних даних можна виокремити п'ять основних груп економічних детермінант. До першої належить тіньова економіка як середовище, в якому генеруються та одночасно «обілюються» злочинні доходи. До другої – висока частка готівкового обігу, що створює технічні можливості для першого етапу відмивання – розміщення. До третьої – інфляційні процеси та макроекономічна нестабільність, що підвищують мотивацію суб'єктів до тіньових операцій. До четвертої – надмірний податковий та адміністративний тиск, що формує стимули до виходу в тінь. До п'ятої – економічні дисбаланси та нерівність розподілу багатства, що створюють підґрунтя для попиту на послуги з відмивання.

Тіньова економіка як ключовий економічний чинник (детермінанта). У науковій літературі під тіньовою економікою у широкому сенсі розуміють усю сукупність економічної діяльності, яка з різних причин залишається поза офіційним статистичним обліком та системою державного контролю. У своєму дослідженні Н. Краус, К. Краус, В. Шевчук та А. Панченко серед детермінантів появи і розростання тіньової економіки в Україні назвали кризу фінансової системи, неефективне функціонування організаційно-інституціональних механізмів антикорупційного законодавства та контролюючих органів, стихійний характер розвитку ринкової економіки з нерівномірністю розвитку різних сфер та регіонів, інфляційні процеси, а також нестабільність податкового законодавства [7, с. 77]. Для цілей кримінологічного аналізу важливо розрізняти тіньову економіку у широкому сенсі (включаючи неформальний, але законний сектор) та кримінальну економіку (заборонену законом діяльність). Злочинні доходи можуть «маскуватися» як за рахунок інтеграції в неформальний сектор, так і шляхом переплетення з іншими сегментами кримінальної економіки.

Зв'язок між рівнем тіньової економіки та масштабами легалізації є логічно двостороннім. З одного боку, чим більший тіньовий сектор саме кримінальної економіки, тим більше «брудних» коштів потребують легалізації. З іншого – розвинена тіньова інфраструктура полегшує сам процес відмивання, оскільки створює можливості для проведення операцій без належного контролю. Тіньова економіка та відмивання коштів справедливо розглядаються як явища, що підживляють фінансову систему держави зсередини та живлять інші криміногенні явища, зокрема корупцію.

В науковій та експертній спільноті існують різні підходи до вимірювання тіньової економіки, що дають суттєво різні результати. До найбільш поширених методів належать метод множинних індикаторів та множинних причин (МІМІС), метод попиту на готівку, електричний метод, метод розбіжностей між доходами та витратами, а також прямі методи на основі опитувань підприємців [9]. Ця методологічна різноманітність пояснює, чому оцінки тіньової економіки в Україні від різних джерел настільки розходяться.

Авторитетним у міжнародній науковій спільноті є дослідження Ф. Шнайдера. У спільному з Л. Медіною робочому документі МВФ за 2018 рік вони, застосувавши метод МІМІС, оцінили середній рівень тіньової економіки в 158 країнах за

1991–2015 роки у 31,9 відсотка ВВП, а в Україні цей показник сягав 44,8 відсотків ВВП – один з найвищих показників в Європі [10, с. 47].

Офіційну оцінку рівня тіньової економіки здійснює Міністерство економіки на підставі Методичних рекомендацій, затверджених наказом від 20.01.2021 № 104. За розрахунками Мінекономіки, у 2021 році інтегральний показник становив 32 відсотки від обсягу офіційного ВВП, у 2022 році – близько 30 відсотків [11, с. 2]. Ці дані хоч і формально підтверджують тенденцію до поступового зниження показників тінізації, проте не відображають реального масштабу проблеми в умовах воєнного стану, коли частина економіки функціонує поза будь-яким обліком.

Експертні оцінки свідчать про вищі показники цього явища. Голова Комітету Верховної Ради з питань фінансів, податкової та митної політики Д. Гетманцев у 2024 році оцінив частку тіньової економіки в Україні понад 50 відсотків ВВП, вказавши, що найактивніше в тіні працює торгівля піддакцизними товарами [12]. За результатами дослідження, проведеного Інститутом соціально-економічної трансформації та CASE, збитки державного бюджету України від тіньових схем становлять суму в межах 450–500 мільярдів гривень на рік [22]. Ця цифра сама по собі красномовно свідчить, які обсяги фінансових потоків функціонують поза легальним обігом і є потенційним предметом подальшої легалізації.

Показовою є галузева динаміка тінізації. За оцінками експертів Економічної експертної платформи та CASE в Україні за підсумками 2024 року тіньова частка на ринку алкоголю за 9 місяців 2024 року знизилась до 22 відсотків – порівняно з 47 відсотками у 2022 році; тіньовий піддакцизний ринок у 2023 році в абсолютних цифрах склав 117–120 мільярдів гривень [22]. Втім, навіть ці відносно позитивні тенденції не змінюють загальної картини: тіньовий сектор залишається одним з найбільших в Європі.

Готівковий обіг як технічна основа першого етапу відмивання. Висока частка готівкового обігу є одним з ключових економічних чинників детермінації легалізації. Готівка є зручним інструментом для першого етапу відмивання – розміщення – через відсутність автоматичного запису транзакцій, складність встановлення джерела походження та анонімність. FATF у доповіді «Money Laundering Through the Physical Transportation of Cash» (2015), підготовленій на підставі аналізу матеріалів понад 60 країн, охарактеризувала фізичне переміщення готівки як одну з найдавніших і найпоширеніших форм відмивання коштів та детально проаналізувала методи, якими послуговуються кримінальні правопорушники при транспортуванні – від перевезення у вантажних відправленнях до розподілу між кур'єрами [14].

Дані НБУ свідчать про значний і зростаючий обсяг готівки в обігу. За 2025 рік сума готівки збільшилась на 12,6 відсотка – на 103,9 мільярда гривень – і станом на 1 січня 2026 року становила 926,3 мільярда гривень [15]. Темпи приросту суттєво перевищили показники попереднього року (7,6 відсотка у 2024 році). Серед причин НБУ називає відновлення економічної активності, підвищення заробітних плат, а також зростання кількості атак на енергетичну інфраструктуру, що стимулює населення зберігати готівку [15].

Структура банкнот в обігу непрямо свідчить про збільшення великих готівкових розрахунків: найбільшу частку становлять банкноти номіналом 500 гривень (26 відсотків), а найбільш

динамічно зростала кількість банкнот номіналом 1000 гривень [15]. Великі купюри традиційно використовуються для приховання значних сум та полегшення їх фізичного переміщення – саме тому, до речі, Європейський центральний банк у 2016 році припинив емісію банкнот номіналом 500 євро через міркування протидії відмиванню.

Водночас інформаційне агенство «УНІАН» з посиланням на дані НБУ публікує дані про те, що співвідношення обсягу готівки до розміру економіки наприкінці 2025 року становило близько 10,4 відсотка ВВП [16], що свідчить про поступове зменшення відносної ролі готівки завдяки безготівковим розрахункам. В умовах воєнного стану це відносне зниження частково компенсується розширенням операцій з криптовалютою та іншими цифровими активами, а конвертаційні центри – схеми переведення безготівкових коштів у готівку – залишаються одним з найпоширеніших механізмів відмивання коштів в Україні. Самостійні журналістські розслідування 2024–2026 років, а також журналістські аналізи розслідувань СБУ та Національної поліції фіксують конкретні випадки, коли через такі схеми проходили кошти від переможців державних тендерів на мільярди гривень [23].

Інфляційні процеси та макроекономічна нестабільність. Зв'язок між інфляцією та відмиванням коштів не є прямим, але реальний і реалізується через кілька механізмів. По-перше, в умовах високої інфляції зростає попит на конвертацію національної валюти в активи, що зберігають вартість, – іноземну валюту, нерухомість, дорогоцінні метали, цифрові активи. Ці категорії традиційно використовуються у схемах легалізації. По-друге, макроекономічна нестабільність знижує ефективність фінансового моніторингу: в умовах різких коливань курсів і цін складніше виокремити підозрілі операції серед «нормальних». Кризові періоди, як правило, супроводжуються зростанням податкового навантаження у зв'язку з необхідністю заповнити прогалини державного бюджету, погіршенням якості державних послуг та посиленням корупції, унаслідок чого рівень тіньової економіки зростає – а разом з ним і обсяги коштів, що потребують легалізації.

В українському контексті після початку повномасштабного вторгнення виникло специфічне середовище: різке збільшення обсягів благодійних та волонтерських внесків, переказів від громадян за кордоном (велика кількість біженців), виплат внутрішньо переміщеним особам сформувало великий легальний фінансовий потік, на тлі якого виявляти підозрілі операції, пов'язані з відмиванням, значно складніше. Ця обставина сама по собі є криміногенним чинником, хоча і не типовим економічним. Також в перший рік повномасштабного вторгнення, коли НБУ штучно утримував курс гривні на нижчих від реального позначках, багато переказів закордон були здійснені з метою заробітку на різниці між реальним курсом валюти, та офіційним курсом НБУ, за яким здійснювали обмін валют банки. Цей потік коштів ще більше ускладнив фіксацію та протидію злочинному фінансовому потоку в банківській системі.

Надмірний податковий та адміністративний тиск. Податковий чинник тісно пов'язаний з тіньовою економікою, проте має самостійне кримінологічне значення. Для значної частини суб'єктів малого та середнього підприємництва тіньова економіка була та залишається вимушеним способом адаптації до надмірного фіскального чи адміністративного тиску [13, с. 45].

Це важливо для розуміння детермінації легалізації, оскільки створює соціальну базу для тінювих операцій, частина з яких переплітається з кримінальними схемами відмивання.

Водночас слід уникати спрощеного погляду на цей зв'язок. У країнах ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку) за порівнянню або навіть вищого рівня оподаткування масштаби тінювої економіки помітно менші, ніж в Україні [17]. Отже, оподаткування саме по собі не є першопричиною тінізації. Криміногенне значення податкового чинника проявляється переважно у поєднанні з корупцією, нестабільністю законодавства та недовірою до держави.

Економічні дисбаланси та нерівність розподілу багатства. У кримінологічній літературі усталеним є положення про те, що значна нерівність у розподілі доходів і багатства є потужним криміногенним фактором, оскільки породжує соціальну напругу і формує мотивацію до неправомірного збагачення. Щодо легалізації цей зв'язок реалізується специфічно: значна концентрація капіталу в руках обмеженого кола осіб за умов непрозорого його походження об'єктивно створює попит на послуги з «обілення» коштів.

Як справедливо зазначає Н. А. Лугіна, основною причиною легалізації доходів в Україні є тісний зв'язок усередині підприємницьких ділових груп і політичних кіл, де самозбагачення є основною метою, а політичні лідери надають наближеним монопольний захист в обмін на хабарі [18, с. 162]. Ця теза знаходить конкретне підтвердження у резонансних кримінальних провадженнях. За даними НАБУ та САП, протягом 2021–2025 років через підконтрольні учасникам схеми суб'єкти було легалізовано понад 460 мільйонів гривень шляхом інвестування в будівництво; вперше це будівництво зафіксували журналісти Bihus.Info, після чого НАБУ відкрило провадження, а у травні 2026 року підозру за ч. 3 ст. 209 КК отримав ексголова Офісу Президента [24]. Проте, заради справедливості аналізу варто зазначити, що на момент написання наукової роботи в даній справі немає рішення суду.

Паралельно розслідувана схема відмивання через мережу фіктивних компаній-посередників у державних закупівлях засвідчила, що тінюві фінансові потоки нерідко пов'язані з переможцями тендерів. Журналісти зафіксували конкретний випадок, коли компанія з практично нульовим офіційним доходом виграла державні тендери на понад 700 мільйонів гривень [23]. Економічний механізм тут прозорий: відсутність реальної конкурентоспроможності таких компаній компенсується доступом до тінювих фінансових ресурсів, у тому числі до вже легалізованих злочинних коштів.

Висновки. Підсумовуючи проведений аналіз, можна сформулювати такі основні положення.

По-перше, економічні детермінанти посідають одне з центральних місць у системі детермінант легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, оскільки саме економічне середовище визначає базові умови функціонування схем відмивання. У вітчизняній кримінологічній доктрині цей висновок підтверджується роботами О. Г. Кальмана, В. М. Дрьоміна, І. Г. Бірюкової та Н. А. Лугіної, хоча комплексного самостійного дослідження ця тема досі не отримала.

По-друге, серед економічних чинників провідне значення мають тінюва економіка, висока частка готівкового обігу, інфляційні процеси та макроекономічна нестабільність, надмірний податковий та адміністративний тиск, а також економічні ди-

сбаланси і нерівність. Кожен з них має самостійне кримінологічне значення, проте їхня сумарна дія значно перевищує суму окремих впливів.

По-третє, в умовах України рівень тінювої економіки оцінюється від 30 до понад 50 відсотків ВВП, готівковий обіг станом на 1 січня 2026 року перевищив 926 мільярдів гривень, а кількість кейсових повідомлень про підозрілі операції до Держфінмоніторингу у 2024 році зросла на 112 відсотків. Питома вага правопорушень за ст. 209 КК України за даними кримінальних проваджень виросла з 4,8 відсотка у 2019 до 20 відсотків у 2023 році [20, с. 22].

Література:

1. Money Laundering Overview. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/money-laundering/overview.html>
2. Estimating Illicit Financial Flows Resulting from Drug Trafficking and Other Transnational Organized Crimes : Research Report. Vienna : UNODC, October 2011. URL: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Illicit_financial_flows_2011_web.pdf
3. Кримінологія : Загальна та Особлива частини : підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін. ; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2014. 513 с.
4. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика : у 3 кн. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. Київ : Ін Юре, 2007. 424 с.
5. Кальман О. Г. Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2004. 432 с.
6. Дрьомін В. М. Механізми інституціоналізації тінювої економіки. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». Одеса, 2011. Т. 10. С. 351–361.
7. Краус Н. М., Краус К. М., Шевчук В. О., Панченко А. О. Тінюва економіка в Україні: причини, масштаби та наслідки розвитку. Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій. 2020. № 1(5). С. 77–85.
8. Пісний В. І. Розслідування легалізації (відмивання) майна, одержаного службовою особою у вигляді неправомірної вигоди : дис. ... д-ра філос. : 081 «Право». Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2024. 312 с.
9. Іщук М. А. Оцінка тінювої економіки України: методи та ключові фактори. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. 2023. № 9. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2023-9-03-06>
10. Medina L., Schneider F. Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years? 2018. WP/18/17. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2018/01/25/Shadow-Economies-Around-the-World-What-Did-We-Learn-Over-the-Last-20-Years-45583>
11. Загальні тенденції тінювої економіки в Україні : аналітичний матеріал Міністерства економіки України. 2021. URL: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>
12. Тінюва економіка в Україні 2024 року становить понад 50 відсотків ВВП – Гетьманцев Д. О.. OBOZ.UA. 08.02.2024. URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/ekonomika-glavnaya/analytics-and-forecasts/polovina-ukrainskoi-ekonomiki-hovaetsya-v-tini-nazvano-najproblemnishi-galuzi.htm>
13. Ємельяненко І. С. Тінюва економіка в Україні як перешкода розвитку малого та середнього підприємництва. URL: <https://conf-keip.kpi.ua/article/view/346607>
14. Financial Action Task Force (FATF) and Middle East and North Africa Financial Action Task Force (MENAFATF). Money Laundering

- Through the Physical Transportation of Cash*. Paris : FATF/OECD, October 2015. URL: <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/reports/money-laundering-through-transportation-cash.pdf>
15. Готівка в обігу України у 2025 році зросла на 12,6% – НБУ. *Економічна правда*. 21.01.2026. URL: <https://epravda.com.ua/finances/gotivka-v-obigu-ukrajini-u-2025-roci-zrosla-na-12-6-nbu-816872/>
 16. Українці переходять на готівку: чому зростає кеш. УНІАН. 03.02.2026. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/ukrajinci-perehodyat-na-gotivku-chomu-zrostaie-kesh-i-chi-varto-trimati-usi-koshti-pid-podushkoju-13274640.html>
 17. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрями подолання : аналіз. доп. / Т. А. Тишук, Ю. М. Харазішвілі, О. В. Іванов ; за заг. ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2011. 96 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2012-03/TEN.indd-532d7.pdf>
 18. Лугіна Н. А., Омелян М. В. Кримінологічна характеристика легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Ірпінський юридичний часопис*. 2019. Вип. 2. С. 158–165. DOI: 10.33244/2617-4154.2019.158-165
 19. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2024 рік. Київ, 2025. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/2025/REPORT2024.pdf>
 20. Кундельська І. С. Запобігання легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом в Україні : дис. ... д-ра філос. : 081 «Право». Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2024. 273 с.
 21. Бірюкова І. Г. Кримінологічні засади запобігання та протидії легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Університет державної фіскальної служби України. Ірпін, 2021. 222 с.
 22. Лашук Є. Якими є найбільші схеми тіньової економіки України? Інтерфакс-Україна. 05.11.2024. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/1025298.html>
 23. Від держзакупівель до фіктивних фірм: хто засвітився у великій схемі відмивання грошей в Україні. Телеграф. 2026. URL: <https://news.telegraf.com.ua/ukr/ukraina/5943053-vid-derzhzakupivel-do-fiktivnikh-firm-khto-zasvitivsia-u-velikiy-skhem-vidmivannya-groshey-v-ukraini>
 24. Єрмак отримав підозру: НАБУ розкрило подробиці справи «Династія». РБК-Україна. 11.05.2026. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/ermak-otrimav-pidozru-cherez-dinastiju-nabu-1778527230.html>
 25. Гроші з фортифікацій, офшори та фірми-двійники: викрито масштабні схеми відмивання коштів. *Obozrevatel*. 2026. URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/ekonomika-glavnaya/economy/groshe-z-fortifikatsij-ofshori-ta-firmi-dvijniki-vikrito-masshtabnshemi-vidmivannya-koshtiv-u-derzhfinmonitoringu.htm>

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Martyn P. Economic determinants of the legalization (laundering) of property obtained through crime

Summary. Economic determinants occupy one of the central places in the system of factors that condition the legalization (laundering) of property obtained through crime, since it is the economic environment that defines the basic conditions under which laundering schemes can operate. The article substantiates the expediency of treating economic factors not as a part of the broader problem of economic crime, but as a relatively independent category of criminological analysis. By their nature, these factors belong predominantly to conditions rather than causes of laundering: economic reality itself is not criminally unlawful, yet it shapes an environment in which the legalization of criminal proceeds becomes more probable. On the basis of an analysis of scholarly literature and empirical data, five main groups of economic determinants are distinguished: the shadow economy as an environment in which criminal proceeds are both generated and simultaneously whitened; a high share of cash circulation, which creates the technical opportunities for the placement stage; inflationary processes and macroeconomic instability, which increase the demand for shadow transactions; excessive tax and administrative pressure, which stimulates going into the shadows; and economic imbalances and inequality in the distribution of wealth, which shape the demand for laundering services. The analysis draws on the data of the United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), according to which between 2 and 5 percent of global GDP is laundered annually, on estimates of the shadow economy in Ukraine ranging from 30 to over 50 percent of GDP, on the statistics of the National Bank of Ukraine on cash circulation, which as of 1 January 2026 exceeded 926 billion hryvnias, as well as on the reports of the State Financial Monitoring Service of Ukraine and materials of journalistic investigations. Particular attention is paid to the specific operation of economic factors under martial law, when significant legal financial flows make it more difficult to detect suspicious transactions. It is concluded that the combined effect of economic determinants significantly exceeds the sum of their individual influences, and therefore counteracting laundering requires taking into account the very economic environment in which it is committed.

Key words: legalization (laundering) of property, money laundering, economic crime, economic determinants, shadow economy, de-shadowing, corruption crime, crime indicators, subject of criminal offense, martial law.

Дата першого надходження статті до видання: 05.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 31.07.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 10.09.2026